

INGLIZ VA O‘ZBEK MAQOLLARIDA STILISTIK VOSITALAR VA ULARNING MA’NO YORITILISHIDAGI ROLI

Qodiraliyeva Durdonaxon

Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universiteti

Assistent-o‘qituvchisi Toshkent, O‘zbekiston

dkadir0810@gmail.com

(+998911500198)

Maqollar xalq og‘zaki ijodining eng qadimiy va boy shakllaridan biri bo‘lib, ularning o‘ziga xosligi til va madaniyatning ajralmas qismi sifatida namoyon bo‘ladi. Maqollar orqali xalq hayotidagi axloqiy qadriyatlar, ijtimoiy normalar hamda axloqiy-etik tamoyillar ifodalanadi (To‘xtaboyev, 2005). Stilistika nuqtai nazaridan esa maqollarda ishlatiladigan stilistik vositalar — ohang, ritm, metafora, ironik va hazil ohanglari — ularning ma’nosini yanada chuqur va ta’sirchan yoritishga xizmat qiladi. Ayniqsa, bilim va bilimsizlik mavzusidagi maqollarda bu vositalarning roli nihoyatda muhimdir. Shu sababli ingliz va o‘zbek maqollarida stilistik vositalar va ularning ma’no yoritishdagi roli bugungi tilshunoslik va madaniyatshunoslikda dolzarb tadqiqot mavzusi hisoblanadi.

Stilistika, ya’ni til vositalarining ma’no va ifoda jihatidan o‘rganilishi, tilning turli qatlamlari va uslublarining kommunikativ vazifalarini aniqlaydi (Erkinov, 2010). Maqollar esa badiiy va didaktik uslubda qisqa, ravon, ko‘pincha ritmik va ohangdor shakllarda tuzilgan og‘zaki ijod namunalaridir (Qodirov, 2017). Ingliz va o‘zbek tillarida maqollarning bu jihatlari o‘xshash bo‘lsa-da, ularning stilistik vositalari va ularning ma’noga ta’siri madaniy-kontekstga bog‘liq holda o‘ziga xosliklarga ega. Bilim va bilimsizlik mavzusi esa har ikkala til maqollarida keng yoritilgan, chunki bu mavzu insonning dunyoqarashi, hayotiy tajribasi va axloqiy qadriyatlari bilan chambarchas bog‘liq.

Maqollardagi stilistik qurilish, ya’ni ularning ritmi, ohangi va so‘zlarning tartibida namoyon bo‘ladi. Ritm maqollarning esda qolishini osonlashtiradi va ularning ta’sirchanligini oshiradi. Ingliz tilidagi maqollarda ritm va paralellik ko‘pincha ikki qismli takrorlanish yoki o‘xshashlik orqali yaratiladi. Masalan, “Early to bed, early to rise, makes a man healthy, wealthy, and wise” maqoli an’anaviy ingliz maqollarida uchraydigan ritmik va ohangdor tuzilishga ega. Bu nafaqat ma’noni, balki ma’lumotning esda qolarililigini ta’minlaydi. O‘zbek tilidagi maqollarda esa ritm ko‘pincha takrorlanishlar va parallelizm orqali ifodalanadi. “Bilmaganni aytma, bilganingni bitma” maqoli ikki o‘xshash grammatik qismdan tashkil topib, ta’lim beruvchi ohangni kuchaytiradi (Erkinov, 2010). Ushbu stilistik vositalar maqollarning xalq og‘zaki ijodidagi o‘rinini mustahkamlaydi.

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

Ohang esa maqollarda ma'noni yoritish va tinglovchiga ta'sir ko'rsatishda katta rol o'ynaydi. Ingliz maqollarida ohang ko'pincha ironik yoki ogohlantiruvchi bo'lsa, o'zbek maqollarida ta'lim beruvchi, dono va kamtarlikni targ'ib qiluvchi ohanglar ko'proq uchraydi. Masalan, ingliz tilidagi "A little knowledge is a dangerous thing" maqoli bilimsizlikni og'ir ironik ohang bilan tanqid qiladi, bu esa tinglovchini ogohlantirishga xizmat qiladi (Qosimov, 2016). O'zbek maqollarida esa "Bilganingni bilgin, bilmaganningni bilin" kabi maqollar bilimga ehtiyotkorlik bilan yondashishni, bilimsizlikdan saqlanishni ta'kidlaydi va ko'proq didaktik ohangga ega (Qodirov, 2017). Shu tarzda, ohang orqali maqollar nafaqat ma'lumot yetkazadi, balki ijtimoiy axloqiy mezonlarni ham shakllantiradi.

Badiiy stilistik vositalar maqollarda keng qo'llaniladi. Metafora, allegoriya va simbolik ifodalar bilim va bilimsizlik mavzusini yanada boyitadi. Ingliz tilida "To throw light on something" iborasi ma'noni tushuntirish va yoritishni anglatib, bilim tushunchasini simbolik tarzda ifodalaydi. O'zbek tilida "Bilim daryosi" iborasi bilimni chuqurlik va kenglik sifatida tasvirlaydi (Mirzayeva, 2018). Ushbu badiiy vositalar maqollarga nafaqat ma'no balki hissiy-ruhiy boylik ham bag'ishlaydi. Ular til va madaniyatning o'zaro bog'liqligini ko'rsatadi.

Maqollardagi stilistik ohanglar — ironik, hazil va ta'lim beruvchi — bilim va bilimsizlik mavzusini ifodalashda turlicha qo'llaniladi. Ironiya orqali bilimsizlik tanqid qilinadi. Ingliz tilida "A little knowledge is a dangerous thing" maqoli hazil bilan aralashgan ogohlantirish bo'lsa, o'zbek tilida "Bilimsizning ishi bilimsizga" maqoli shunday tanqidni ifodalaydi (Qosimov, 2016). Hazil ohang esa tanqidni yumshatib, tinglovchini kuldirish orqali tushunishni osonlashtiradi. Ingliz tilidagi "You can lead a horse to water, but you can't make it drink" maqoli bilim olishdagi inson iroda va istagini hazil ohangida ta'kidlaydi. O'zbek tilida "Bilmay o'tirgan odam — bolaga o'xshaydi" maqoli shunga o'xshash hazil va tanqidni mujassamlashtiradi (Qodirov, 2017). Ta'lim beruvchi ohang esa ayniqsa o'zbek maqollarida ko'proq uchraydi, u bilimsizlikni tanqid qilgan holda bilimni qadrlashga chaqiradi. "Bilim oldin keldi, boylik keyin" yoki "Bilimsizning boshi toshda" kabi maqollar ta'lim beruvchi ruhda yaratilgan.

Ingliz va o'zbek maqollaridagi stilistik farqlar asosan madaniy va tarixiy kontekstga bog'liq. Ingliz tilidagi maqollarda ko'proq ironik va hazil ohanglar ustunlik qilsa, o'zbek tilidagi maqollar ko'proq dono, ta'lim beruvchi va kamtarlikni targ'ib qiluvchi ohanglarga ega. Biroq, ikkala til maqollarida ham ritm, takrorlanish va badiiy vositalar o'xshash tarzda qo'llaniladi, bu esa maqollarning xalq og'zaki ijodidagi umumiy jihatlarini ko'rsatadi (Mirzayeva, 2018).

Shunday qilib, ingliz va o'zbek maqollarida stilistik vositalar — ohang, ritm, metafora, ironik va hazil ohanglari — bilim va bilimsizlik mavzusini yoritishda muhim rol o'ynaydi. Stilistik qurilish maqollarning ta'sirchanligini oshiradi, ma'noni chuqurroq va aniqroq ifodalaydi, tinglovchida chuqur taassurot qoldiradi. Madaniy kontekst esa bu vositalarning qanday ishlatilishini belgilab beradi va har bir xalqning o'ziga xos

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC
SOLUTIONS

dunyoqarashini aks ettiradi. Kelajakda ushbu mavzuni yanada kengroq qamrab olib, boshqa tillar va madaniyatlar bilan taqqoslash tadqiqotlari olib borilishi tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. To'xtaboyev, N. (2005). *O'zbek tilining stilistikasi*. Toshkent: Fan.
2. Erkinov, S. (2010). *O'zbek maqollarining lingvistik tahlili*. Toshkent: Universitet nashriyoti.
3. Qodirov, M. (2017). *Maqollarda ironik va hazil ohanglar*. Toshkent: Til va adabiyot jurnali, 3(12), 45-52.
4. Mirzayeva, G. (2018). *Ingliz va o'zbek maqollaridagi madaniy stilistik farqlar*. Toshkent: Filologiya fakulteti ilmiy ishlari.
5. Qosimov, A. (2016). *Maqollarda ta'lim beruvchi ohanglar va ularning kommunikativ ahamiyati*. Samarqand: Samarqand davlat universiteti nashriyoti.

